

Pasvalio Mariaus Katiliškio bibliotekos konkursui

Živilė ir Dovilė Kurauskaitės,
Pasvalio Petro Vileišio gimnazijos 2e klasės mokinės

Darbai ir šventės Mariaus Katiliškio novelėse

Rašinys

Nuo senų senovės lietuvių gyvenimas neatsiejamas nuo darbų ir švenčių. Į darbus lietuviai sudėdavo visas savo jėgas, liedavo sūrų prakaitą, aukodavo širdį. Tačiau nepamiršdavo ir švenčių, kurioms ruošdavosi taip pat labai atsakingai. Švėsdavo tada, kai būdavo baigti svarbūs žemdirbio darbai. Pasak knygos apie lietuvių tradicijas ir papročius autoriaus J. Trinkūno, dirbdami ar švėsdami žmonės įsitraukdavo į gamtos, pasaulio ir protėvių gyvenimo ritmą. Visi darbai ir šventės skirstomi pagal metų laikus: pavasario, vasaros, rudens ir žiemos. Metų ciklą atitinka ir Mariaus Katiliškio romano „Užuovėja“ novelės, kuriose aprašomi kaimo žmonių darbai ir jų švenčiamos šventės.

Pavasario novelėje „Polaidis“ svarbiausias darbas – alaus gamyba. Alaus gaminimas būdavo apipintas įvairiausiais mistiniais papročiais ir tradicijomis. Alų gaminti galėdavo ne bet kas. Tai turėdavo būti išmintingas, žinantis senas alaus gaminimo tradicijas žmogus. Visų pirma, vyrai gerai paruošdavo salyklą, pildavo ją į kubilą ir plikindavo, sluoksniais dėdami į tarpus apynius, kurie skleisdavo aitrų kvapą. Po itin kruopščių ritualų „gimdavo“ alus. Tai būdavo pats svarbiausias momentas, tad nieko keisto, kad vyrai dar ir peržegnodavо alų: „Su Dievo padėjimu gaukis ir gyvenk“.

Kitoje pavasario novelėje „Apyaušrė“ aprašomas mėšlavežis. Šiam darbui atlikti šeimininkas sukviisdavo kaimynų talką, dažniausiai šį darbą atlikdavo vyrai, tačiau darbuodavosi ir kaimo moterys. Vyrai nemėgdavo šio darbo, stengdavosi kuo greičiau jį baigti: „Išsimarkstę iki pusiaublauzdžių srutose ir kepures atsmaukę ant pakaušių, pūkštė vyrai ir keikėsi mėždami kiaulių gardus“. Už šį darbą darbininkai visada būdavo pamaitinti šeimininkės, būdavo surengiamos pabaigtuvės.

Pavasarij būdavo minima patrono, globėjo šv. Juozapo šventė, kuri aprašoma „Polaidyje“. Kartu tai būdavo ir pavasario šventė, kai viskas sužydėdavo, kai grįždavo pempės ir vieversiai. Ypač ji būdavo svarbi Juozapo ar Juozo vardą turintiems žmonėms. Žinoma, šiai šventei žmonės ruošdavosi iš anksto: tvarkydavo namus, šluodavo kiemus, gamindavo alų. Novelėje „Apyaušrė“ vaizduojama gegužinė. Šis pavadinimas kilo nuo žodžio „gegužė“, nes šis mėnuo – Dievo Motinos mėnuo. Senovėje, kai būdavo minima ši šventė, mergaitės nusipindavo vainikus iš pavasario gėlių: plazdelių, pakalnučių, mirtelių. O merginos ir moterys taip pat neatsilikdavo: vakarais giedodavo gražiausias giesmes, šlovinančias Dievo Motiną. Sodžiaus gale dainuodavo vyrai. Visi šventės dalyviai prašydavo Mergelės Marijos užtarimo, apgynimo ir ramybės.

Vasaros novelėje „Atuorėtis“ aprašomas miežių kirtimas. Dažniausiai juos kirsdavo po šv. Lauryno, nors jei vasara būdavo karšta, pasitaikydavo ir prieš jį. Apžvelgę savo žemdirbiška akimi, vyrai nusprendavo – kirsti ar nekirsti. Ir jei būdavo gerai užderėjęs derlius, vyrai džiaugdavosi: „Užtat varpos kaip silkės. Gerai birs. Kuliant nespėsi maišų atkabinti“. Paprastai vyrai šį darbą dirbdavo šešias dienas, sudėdami visas jėgas, išliedami visą prakaitą.

Po miežių kirtimo vykdavo linų rovimas, kuris vaizduojamas rudens novelėje „Linarūtė“. Lietuvos kaimo vyrai linus raudavo rudens pradžioje. Į linų

rovimo darbą sugūžėdavo visi: vyrai, apsirengę baltais marškiniais, moterys su baltomis skarelėmis ir jų vaikai. Visam kaimui tai rūpėdavo. Tačiau jų darbai skirdavosi: vyrai labiau su dalgiais dirbdavo, o moterys rankomis raudavo linus. Pjovėjos linus raudavo į saujas ir surišdavo su linų padraikomis. Saujas statydavo į gubeles. Paprastai vakare darbas būdavo baigtas. Po ilgų darbo valandų visi rinkdavosi valgyti vakarienės, paruoštos „gaspadinės“. Pasak valstiečio šeimoje užaugusios Onos Albrikenės, rovejai į dirvą išeidavo po pusryčių ir pareidavo tik vakarienės arba kada pabaigdavo rauti visus linus; pietų neidavo – pati šeimininkė atnešdavo batvinių ar kruopų.

Dar vienoje rudens novelėje „Kūlė“ yra aprašomas rugių kūlimas. Pasak senų žmonių, kūlimo laikas tęsdavosi nuo pirmųjų rugių vežimų kartais iki gruodžio 25 d. Šį darbą reikėdavo atlikti gana greitai, tad būdavo išsivystęs talkų paprotys. Kaimas jau iš anksto turėdavo pamėgtą talkininką, kuris niekada neatsakydavo, pasistengdavo savo reikalus sutvarkyti taip, kad galėtų talkoje dalyvauti. Už šią pagalbą nemokėdavo atlyginimo, tačiau būdavo atsilyginama, kai talkininkui kažko prireikdavo. Visi rugių kūlime dirbę vyrai būdavo pasiskirstę pareigomis: grūdvežys, leidėjas, kuliamosios mašinistas. Kadangi ūkininkai kuliamosios mašinos neturėdavo, tai tekdavo iš anksto ją užsisakyti iš to, kas ją turėjo. Dažniausia tai būdavo koks labiau prasigyvenęs, mažžemis kaimo vyras, kuris važiuodavo per kaimus kuldamas ir imdamas atlyginimą už savo mašiną. Svarbiausias asmuo būdavo mašinistas, o po jo leidėjas – tas, kuris leisdavo pėdus į kuliamają: „Ar liks grūdų varpose, ar suvarys į pelus, ar nukuls grynai – daug priklausė ir nuo leidėjo“.

Po linų nuėmimo būdavo tradicija švęsti linų rovimą pabaigtuves. Jos aprašomos novelėje „Linarūtė“. Į jas susirinkdavo ir jaunimas, ir pagyvenę žmonės. Šventės metu šeimininkei būdavo netikėtai uždėtas iš linų supintas vainikas. Pasak Onos Albrikenės, vainikas būdavo skleidžiamas tam, kad

praeivis žinotų, jog tuos linus skleidė jaunos panos. Skambėdavo ir dainos: „Kas linelį nuraus?/ Žalionėlį nuraus?...“.

Novelėje „Delčia“ aprašomas jau žiemos darbas. Žiemai atėjus, Lietuvos kaimo ūkininkai ruošdavosi į turgų parduoti linus. Linų pardavimas buvo labai svarbus, nes gaudavo nemažą atlygį, iš kurio ūkininko šeima gyvendavo likusius žiemos mėnesius: „Gera rašo agronomo laikraštyje: linai – ūkininko pinigai“. Taigi, kad deramai nuvažiuotų į turgų, ūkininkas ir jo samdinys bernas turėdavo paruošti roges bei sukrauti linus lyg šieną. Be to, dar turėjo pasirūpinti ir pavilgu, kad neišalktų kelionėje. O kur dar pirštinės ir veltiniai, kurie apsaugodavo nuo spaudžiančio žiemos šaltuko. Išbuvę visą dieną turguje, ūkininkai su savo samdiniais grįždavo vėlai naktį, kada visi namiškiai jau būdavo sugulę.

Taigi, senovės lietuviams darbai ir šventės buvo bene svarbiausi dalykai jų gyvenime. Tai rodo Mariaus Katiliškio novelių romanas „Užuovėja“, iš kurio galima sužinoti, kaip rūpestingai lietuviai ruošėsi šventėms ir darbams. Vis dėlto lietuviai daugiau dirbdavo nei švėsdavo, tai irgi patvirtina šis kūrinys. Lietuviai tikėjo, kad kaip pasirūpinsi darbais, tokie bus artėjantys metai, todėl svarbiausias darbų akcentas – rūpestis.